

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji

Kierownik Katedry Postępowania Cywilnego
dr hab. Joanna Misztal-Konecka, prof. KUL

RECENZJA

osiągnięć i aktywności naukowej dr Anety Łazarskiej sporządzona w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego nauk prawnych

1. Podstawy formalnoprawne recenzji

Poniższa recenzja została sporządzona w wykonaniu uchwały Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów z dnia 8 maja 2018 roku powołującej mnie na recenzenta w skład Komisji habilitacyjnej w celu przeprowadzenia postępowania habilitacyjnego dr Anety Łazarskiej, wszczętego w dniu 19 marca 2018 roku, w dziedzinie nauk prawnych, w dyscyplinie prawo. Podstawą oceny są art. 16 i 18a ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz przepisy rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 roku w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

Dokumentacja niezbędna do sporządzenia recenzji została mi dostarczona częściowo w dniu 7 czerwca 2018 roku, a w pozostałej części - w dniu 9 lipca 2018 roku.

2. Przesłanki oceny

Stosownie do art. 16 ust. 1 i ust. 2 pkt 1 ustawy o stopniach i tytule ... do postępowania habilitacyjnego może zostać dopuszczona osoba, która posiada stopień doktora oraz osiągnięcia naukowe lub artystyczne, uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora, stanowiące znaczny wkład autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej lub artystycznej oraz wykazuje się istotną aktywnością naukową

lub artystyczną. Wskazane osiągnięcie może stanowić dzieło opublikowane w całości lub w zasadniczej części, albo cykl publikacji powiązanych tematycznie.

Z autoreferatu Habilitantki wynika, że stopień naukowy doktora został Jej nadany uchwałą Rady Naukowej Instytutu Prawa Cywilnego Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 5 marca 2012 roku. Rozprawę doktorską pt. *Rzetelny proces cywilny* przygotowała pod kierunkiem prof. dra hab. Tadeusza Erecińskiego, a recenzentami w przewodzie byli prof. dr hab. Tadeusz Wiśniewski i prof. dr hab. Sławomir Cieślak.

Habilitantka skierowała wniosek o wszczęcie postępowania habilitacyjnego do Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów, wskazując Radę Wydziału Prawa i Administracji Uczelni Łazarskiego jako wybraną do przeprowadzenia postępowania habilitacyjnego (https://www.lazarski.pl/fileadmin/user_upload/Zalacznik_1.pdf; art. 18a ustawy o stopniach i tytule ...).

Jako osiągnięcie naukowe w rozumieniu art. 16 ust. 2 ustawy o stopniach i tytule ... Habilitantka wskazała monografię pt. *Niezawisłość sędziowska i jej gwarancje w procesie cywilnym*.

W zakresie aktywności naukowej wskazała na 50 prac naukowych, z czego 35 opublikowanych po uzyskaniu stopnia doktora, sformułowanie 10 pytań prawnych do Sądu Najwyższego, dwóch pytań prejudycjalnych do Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości oraz dwóch pytań prawnych do Trybunału Konstytucyjnego. Dodatkowo zwróciła uwagę na aktywne działania popularyzatorskie dotyczące szeroko rozumianej problematyki procesu cywilnego, prawa ustrojowego oraz wymiaru sprawiedliwości, które zaowocowały szeregiem felietonów opublikowanych w *Rzeczypospolitej*.

Zadaniem recenzenta pozostaje zatem dokonanie oceny, czy tak przedstawione osiągnięcie stanowi znaczny wkład autora w rozwój dyscypliny naukowej prawo, jak też czy wykazana aktywność naukowa jest istotna.

3. Ocena rozprawy habilitacyjnej

1. Głównym osiągnięciem naukowym przedstawionym przez Habilitantkę jest monografia *Niezawisłość sędziowska i jej gwarancje w procesie cywilnym*. Zgodzić

się należy z Autorką – na co wskazuje w autoreferacie – że nie powstało dotychczas na gruncie prawa ustrojowego i procesowego kompleksowe, aktualne opracowanie zagadnienia niezawisłości sędziowskiej w kontekście zwłaszcza wpływu nadzoru judykacyjnego i administracyjnego, że brakuje dogmatycznej analizy poszczególnych elementów tworzących definicję niezawisłości, jak też analizy relacji między niezależnością sądów i niezawisłością sędziów. Przedstawiona praca w założeniu ma tę lukę wypełniać dzięki zastosowanym metodom badawczym – dogmatycznej, historycznoprawnej i prawnoporównawczej.

2. Monografia dzieli się na trzynaście rozdziałów. W rozdziale I *Geneza, znaczenie i funkcje niezawisłości sędziowskiej* podjęto rozważania historyczne i aksjologiczne oraz ukazano niezawisłość jako obowiązek (a nie przywilej sędziego). Rozdział II *Kształtowanie się niezawisłości sędziowskiej w Polsce* omawia prawne i polityczne uwarunkowania sędziowskiej niezawisłości, zaś rozdział III *Definicja niezawisłości* poświęcony został ukazaniu pojęcia niezawisłości oraz pozytywnego i negatywnego jej ujęcia. Rozdział IV *Zakres i podział niezawisłości sędziowskiej* dotyczy przedmiotowego i podmiotowego wymiaru niezawisłości sędziowskiej, zaś rozdział V *Organizacja pracy sędziego a niezawisłość sędziowska – niezawisłości sędziowskiej w relacjach wewnątrzsądowych*. Rozdziały VI *Nadzór judykacyjny a niezawisłość sędziowska* i VII *Jednolitość i zgodność z prawem orzecznictwa a niezawisłość sędziowska* poświęcone są relacji między niezawisłością sędziowską a nadzorem judykacyjnym i dążeniem do zapewnienia jednolitości orzecznictwa. W rozdziale VIII *Nadzór administracyjny a niezawisłość sędziowska* przedstawiono granice i zakres tego nadzoru nad działalnością sądów i sędziów. Rozdział IX *Istota gwarancji niezawisłości sędziowskiej* wprowadza w tematykę kolejnych rozdziałów odnoszących się szczegółowo do poszczególnych gwarancji niezawisłości (Rozdział X *Gwarancje organizacyjnej niezależności sądów*, Rozdział XI *Gwarancje ustrojowej niezawisłości sędziowskiej*, Rozdział XII *Gwarancje funkcjonalnej niezawisłości sędziowskiej*). Rozdział XIII *Wnioski końcowe* w zamyśle Autorki ma stanowić podsumowanie dotychczasowych rozważań.

3. Wybór tematu należy uznać za trafny. Niezawisłość sędziowska stanowi wszak jądro wymiaru sprawiedliwości (choć podkreślić należy, że nie tylko w sprawach cywilnych rozpoznawanych w procesie), element wyróżniający władzę sądowniczą wśród innych władz, kwintesencję statusu sędziego. Zawsze to zagadnienie będzie

aktualne, nie tylko obecnie, jak zdaje się to eksponować Autorka. Choć nowoczesne pojęcie konstytucji, zasada suwerenności narodu, konstrukcja praw obywatelskich, podział władzy, a zatem także sama idea niezawisłości sędziowskiej, należą do niewątpliwego dorobku wieku oświecenia, wszystkie one zachowały do dziś swą aktualność jako skierowane na możliwie najszersze zabezpieczenie swobód obywatelskich. Dość przypomnieć, że doktrynalne pojęcie podziału władzy stworzył John Locke, natomiast jego dookreślenie i spopularyzowanie przypisuje się Monteskiuszowi. Teoria Locke'a, wyłożona w *Dwóch traktatach o Rządzie* (*Two Treatises of Government*), opierała się na podziale władzy na ustawodawczą, wykonawczą i federatywną (obrona kraju i polityka zagraniczna), i wiązała się ściśle z ideą umowy społecznej. W takiej formie doktryna Locke'a była mniej więcej wiernym modelem konstytucyjnym Anglii końca XVII w., zaś Charles Louis de Secondat, baron de la Brède et de Montesquieu w dziele *O duchu praw* (*De l'Esprit des Lois*) wyłożył raczej program reform dla Francji.

Monteskiusz poszukiwał takiego ustroju państwa, „by nikt nie był zmuszony do czynienia rzeczy, których prawo nie nakazuje, i do zaniechania tych, których prawo dozwala” (*O duchu praw* 11,4). Podstawę konstytucyjnej teorii Monteskiusza stanowiło rozdzielenie funkcji władzy państwowej i powierzenie ich wykonywania różnym organom. Żadna więc część trzech władz – prawodawczej, wykonawczej i sądowniczej - nie mogła spoczywać w jednych i tych samych rękach. Co istotne, Monteskiusz mówił o *distribution des pouvoirs*, nie zaś o *séparation des pouvoirs*, oraz szczególną uwagę zwracał na system hamulców zmuszających poszczególne organy państwowe do współpracy. Trzeba przyznać rację Monteskiuszowi, który uważał, iż wolność polityczna istnieje jedynie w rządach umiarkowanych, w których nikt nie nadużywa władzy, „[a]lbowiem wiekiście doświadczenie uczy, iż wszelki człowiek, który posiada władzę, skłonny jest jej nadużyć; posuwa się tak daleko, aż napotka granicę. Któż by powiedział! nawet sama cnota potrzebuje granic. Iżby nie można było nadużywać władzy, trzeba, aby przez naturalną grę rzeczy władza powściągała władzę” (*O duchu praw* 11,4).

4. Przyjęta przez Habilitantkę struktura pracy stosunkowo czytelna, nie jest jednak jedynie możliwą (o czym dalej), a nadto nasuwa zastrzeżenia na niektórych szczegółowych poziomach rozważań. Przede wszystkim widoczne jest zachwianie proporcji pomiędzy poszczególnymi rozdziałami. Dość wskazać tytułem przykładu, że

objętość rozdziałów IV czy IX jest kilka razy mniejsza niż dwóch największych (XI, XII). Różny jest też stopień szczegółowości podziału tekstu w ramach poszczególnych rozdziałów, choć kompozycja rozprawy habilitacyjnej winna być oparta na ogólnych, pierwotnych kryteriach, porządkujących wywód i czyniących go przejrzystym. Nie mogą również ujść uwadze powtórzenia fragmentów wywodu (np. na temat przeniesienia A. Mogilnickiego w stan spoczynku; podobnie fragmenty na s. 28 i 163; s. 82/83 i 198). Wreszcie intytulacja niektórych fragmentów nie w pełni oddaje ich zawartość (np. II.1).

5. Korekta tekstu jest staranna, a uchybienia techniczne występują sporadycznie (np. literówki na s. 112, 184, 268; usterki stylistyczne na s. 363, 385).

In minus potraktować należy natomiast braki w zakresie dokumentacji bibliograficznej. Pomieszczony w końcowej części książki wykaz bibliograficzny jest niekompletny z dwóch powodów. Po pierwsze, próżno szukać systematycznego zestawienia wykorzystanego orzecznictwa, zaś *Wykaz skrótów* (s. 13-15) nie może spełniać również funkcji zestawienia aktów prawnych, skoro nie wszystkie akty w nim ujęto, nie zawsze też Autorka pokusiła się o pełny opis tychże aktów. Dostrzegam także uchybienia w postaci przeprowadzania analizy historycznoprawnej bez wykorzystania wprost dostępnych tekstów aktów prawnych (zwłaszcza aktów obowiązujących na ziemiach polskich w okresie zaborów i w II RP), cytowanie poglądów polskich autorów z drugiej ręki (np. s. 299), cytowanie poglądów innych autorów bez powołania miejsca ich wyrażenia (s. 361) czy też powielanie wadliwych opisów bibliograficznych¹. Po drugie, choć wykorzystanie w rozprawie (jak deklaruje zestawienie s. 671-692) ponad 400 pozycji literatury² musi skłaniać recenzenta do daleko posuniętej ostrożności w formułowaniu ewentualnych zarzutów i wniosków o poszerzenie bazy doktrynalnej, uważam, że prowadzenie rozważań na polu zarówno ustrojowym, jak i procesowym nakazuje wyczerpać dostępną literaturę z obu tych pól³. Warto też zwrócić uwagę, że

---

¹ Prawidłowy opis pracy Miszewskiego wskazanej na s. 503 to „W. Miszewski, *Immunitet sędziowski w nowej ustawie konstytucyjnej*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 1936, z. 1, s. 191”; zob. <https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/16836/1/1-020%20S%C4%85downictwo%20RPEiS%2016%281%29%2c%201936.pdf>.

² Nie wszystkie powołane w przypisach prace zostały umieszczone w wykazie, zob. np. wskazany powyżej artykuł Miszewskiego, jak też tekst B. Zdziennickiego, *Granice niezależności sądów i niezawisłość sędziów*, w: *Minikomentarz dla maksi profesora. Księga jubileuszowa profesora Leszka Garlickiego*, red. M. Zubik, Warszawa 2017.

³ I tak tytułem przykładu, bez jakiegokolwiek dążenia do wyczerpującego wymienienia wszelkich wartościowych wypowiedzi naukowych i z zachowaniem prawa recenzenta do w pełni subiektywnego wyboru, warto wskazać z zakresu rozważań historycznoprawnych i ustrojowych następujące pominięte

nie w pełni przekonywujące są twierdzenia Habilitantki jakoby zagadnienia nadzoru administracyjnego w relacji do niezawisłości sędziowskiej nie były *de facto* podejmowane⁴.

W tym miejscu trzeba natomiast podkreślić, że o wadze i aktualności podejmowanej tematyki świadczy to, że równoległe z rozprawą habilitacyjną dr Anety Łazarskiej ukazała się praca A. Machnikowskiej *O niezawisłości sędziów i niezależności sądów w trudnych czasach. Wymiar sprawiedliwości w pułapce sprawności* (2018).

---

prace: E. Wędrychowska, *Międzynarodowe standardy niezawisłości sędziowskiej*, w: *Prawa jednostki a prawo karne*, red. M.P. Wędrychowski, Warszawa 1995; S. Paweła, *Zasada niezawisłości sędziowskiej w poglądach Trybunału Konstytucyjnego*, w: *Konstytucja i gwarancje jej przestrzegania. Księga pamiątkowa ku czci prof. Janiny Zakrzewskiej*, Warszawa 1996; M. Jabłoński, *Uwagi o ewolucji gwarancji niezawisłości i niezależności sędziów i sądów powszechnych*, *Acta Universitatis Wratislaviensis. Prawo* 1997, nr 257; M. Dębicki, *Niezawisłość sędziów (w obronie Wieży z Kości Słoniowej)*, *Przegląd Sądowy* 1998, nr 11/12; K. Jaśkowski, *Kilka uwag o niezawisłości sędziowskiej*, w: *Państwo prawa. Administracja. Sądownictwo. Prace dedykowane prof.dr.hab. Januszowi Łętowskiemu w 60. rocznicę urodzin*, red. A. Łopatka in., Warszawa 1998; G. Ławnikowicz, *Konstrukcja katalogu gwarancji niezawisłości sędziowskiej w myśli prawniczej II RP*, w: *Doktryny polityczne i prawne u progu XXI wieku*, red. M. Maciejewski, M. Marszał, Wrocław 2002; A. Gajewska, *Kilka uwag o niezawisłości sędziowskiej*, w: *Trzecia władza. Sądy i trybunały w Polsce. Materiały Jubileuszowego L Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Prawa Konstytucyjnego (Gdynia, 24-26.04.2008). Referaty i dyskusja*, red. A. Szymt, Gdańsk 2008; D. Malec, *O niezawisłości sędziowskiej w Drugiej Rzeczypospolitej. Uwagi na marginesie pracy Aleksandra Mogilnickiego "Niezawisłość sędziowska w nowym ustroju sądowym"*, w: *Państwo, prawo, społeczeństwo w dziejach Europy Środkowej. Księga jubileuszowa dedykowana Prof. J. Ciągwie w 70-lecie urodzin*, red. A. Lityński i in., Katowice-Kraków 2009; M. Knochowska-Ponczek, P. Ponczek, *Refleksje nad genezą niezawisłości sędziowskiej*, w: *Z tradycji prawa w Polsce. Uwarunkowania prawne w kulturze fizycznej. Profesorowi Januszowi Homplewiczowi teoretykowi humanizmu, prawnikowi i pedagogowi*, red. A. Nowakowski, S. Drozd, Rzeszów 2010; R. Zyzik, *Dlaczego zmęczenie decyzyjne może być zagrożeniem dla niezawisłości sędziego?* *Forum Prawnicze* 2014, nr 3; A. Machnikowska, *Zasada niezawisłości sędziów a wykładnia prawa*, w: *Wykładnia prawa. Tradycja i perspektywy*, red. M. Hermann, S. Sykuna, Warszawa 2016; L. Jamróz, *Autonomia samorządu sędziowskiego w procedurze wyboru kandydatów na wolne stanowiska sędziowskie w sądach powszechnych a zasada niezawisłości sędziów*, w: *Międzynarodowe standardy ochrony praw człowieka a doświadczenia Polski. Materiały konferencyjne (Warszawa, 14-16.04.2012 r.)*, red. J. Jaskiernia, K. Spryszak, Toruń 2016; M. Balcerzak, *Prawo sędziego do niezawisłości czy prawo człowieka do niezawisłego sądu? Refleksje na tle wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie Baka v. Węgrom*, w: *Ubi ius, ibi remedium. Księga dedykowana pamięci profesora Jana Kolasy*, red. B. Krzan, Warszawa 2016; C. Kulesza, *Systemy wyboru i mianowania sędziów a problem ich niezawisłości - doświadczenia amerykańskie, angielskie i niemieckie*, *Białostockie Studia Prawnicze* 2016, nr 20A; A. Ročławska, *Stosuj ustawy i rób, co chcesz? Pojęcie niezawisłości a deontologiczny model cnót sędziowskich*, *Acta UL Folia Iuridica* 2017, nr 78.

⁴ Oznacza to niedostrzeżenie choćby następujących prac: N. Muszyński, *Niezawisłość sędziowska a nadzór administracyjny w sądach*, *Zeszyty Naukowe WSM. Problemy Prawnicze* 2008, nr 7; W. Jakimko, *Konstytucyjna zasada niezawisłości sędziowskiej a nadzór administracyjny nad sądami powszechnymi*, w: *Transformacja systemów wymiaru sprawiedliwości. T. 1. Pozycja ustrojowa władzy sądowniczej i uwarunkowania transformacji (Legnica, 10-11.IV.2010)*, red. J. Jaskiernia, Toruń 2011; M. Mazurkiewicz, *Problem zwierzchniego nadzoru nad działalnością administracyjną sądów na tle konstytucyjnych gwarancji niezależności sądów i niezawisłości sędziów*, w: *Transformacja systemów wymiaru sprawiedliwości. T. 1. Pozycja ustrojowa władzy sądowniczej i uwarunkowania transformacji (Legnica, 10-11.IV.2010)*, red. J. Jaskiernia, Toruń 2011.

6. Nie ma podstaw, by postawić istotne zastrzeżenia stronie językowej pracy, choć osobiście nie preferuję przyjętego przez Autorkę nieco publicystycznego stylu prowadzenia narracji. Oczywiście styl ten przejawia się w lekkości pióra, obrazowości wywodu i jego zrozumiałości, jak też zdradza jakże żywy temperament polemiczny i krytyczny Autorki. Przyzwyczajona, co poczytuję za przywiązanie do najlepszych wzorców, do znacznie bardziej suchego wywodu naukowego, uważam, że sprzyja on precyzji sformułowań i zachowaniu ciągłości wywodu. Co więcej, umożliwia podniesienie wartości naukowej rozważań dzięki poszerzeniu i usystematyzowaniu tła historycznego i prawnoporównawczego poszczególnych instytucji. Nie dostrzegam bowiem uzasadnienia tego, że niektóre zagadnienia szczegółowe niezawisłości i jej gwarancje omawiane są z ukazaniem szerszego tła historycznego i prawnoporównawczego, a w przypadku niektórych Autorka ogranicza się np. do przedstawienia tylko jednego systemu obcego (np. s. 137).

7. Wobec przedstawionej do recenzji rozprawy, podobnie jak w odniesieniu do każdego dzieła naukowego, można podnieść pewne merytoryczne uwagi, wątpliwości *etc.* Co oczywiste, mogą one mieć różny charakter, różną wagę i różny stopień szczegółowości. Oczywiście jest też, że podniesienie wszelkich uwag i wątpliwości nie jest ani możliwe, ani celowe, ponieważ stanowiłoby w istocie prezentację autorskiej wersji rozprawy habilitacyjnej recenzenta i deprecjonowało wysiłek Autorki. Wyrażam przekonanie, że zadaniem recenzenta nie jest wykazanie w jaki sposób on sam przygotowałby rozprawę na wskazany temat, ale ocena, czy przedstawiony do recenzji tekst spełnia wymogi naukowego dyskursu. Recenzja musi zatem pozostać w granicach zakreślonych celem i ramami recenzji i dyskursu naukowego. Ograniczę się zatem do omówienia kilku problemów, które w mojej ocenie mogłyby zostać inaczej ujęte z pożytkiem dla prowadzonych rozważań. Mnożenie wątpliwości, problemów i szczegółików ponad wskazane poniżej przesłaniałoby istniejące walory pracy.

Autorka deklaruje, że „praca służy wykazaniu istnienia ścisłego związku, swoistego sprzężenia zwrotnego pomiędzy niezawisłością sędziowską a jej gwarancjami. Niezawisłość sędziowska bez realnych gwarancji jest zawieszona w instytucjonalnej próżni”. (s. 27). Równocześnie wskazuje, że „[g]warancje sędziowskiej niezawisłości nie są przywilejem sędziów. ... Niezawisłość sędziowska jest ściśle sprzężona z sędziowską odpowiedzialnością.” (s. 28; podobnie s. 70). Dodatkowo, jak wskazuje Autorka, „[w]ładza sędziowska od czasów najdawniejszych

była i jest nadużywana, a autorytarne zapędy rządzących wielokrotnie zmierzały do podporządkowania sądów oraz uczynienia z sędziów dyspozycyjnych urzędników” (s. 26). Stwierdzenia te można by potraktować jako hipotezy rozprawy, których udowodnienie (wykazanie) winno następować w dalszym toku wywodów. Co więcej, w tym ostatnim stwierdzeniu, w mojej ocenie, winna tkwić kwintesencja punktu startowego rozważań. Niezawisłość to stan „nienadużycia” władzy sędziowskiej i „niedyspozycyjności” sędziego wobec władzy [zwłaszcza wykonawczej i ustawodawczej]. Truizmem jest też stwierdzenie, że możliwa jest niezawisłość sędziego pomimo braku ustrojowych czy funkcjonalnych gwarancji, żadne zaś gwarancje zewnętrzne nie przydadzą niezawisłości sędziemu, który nie ma wewnętrznej woli zachowania niezawisłości. Stąd też w mojej ocenie – choć istotnie łatwiej tworzyć definicje negatywne, zaś *omnis definitio in iure [civili] periculosa est parum est enim ut non subverti posset* – fundamentalnym pytaniem pozostaje pytanie o pozytywną definicję niezawisłości, przy czym oczywiście nie wydaje się wystarczającą odpowiedzią w tym zakresie powołanie się na normę z art. 178 ust. 1 Konstytucji RP o podległości Konstytucji i ustawom.

Skoro tak, ze wskazanego nakreślenia dwóch punktów (a dokładniej dwóch grup elementów) odniesienia niezawisłości sędziowskiej winna wywodzić się zasadnicza koncepcja konstrukcji pracy – oczywiście poprzedzonej rozważaniami historycznoprawnymi, prawnoporównawczymi i definicyjnymi. Rozprawa tymczasem (uwzględniłam, że ze szkodą dla jej merytorycznej wartości) skupia się na definicji niezawisłości i jej gwarancjach zewnętrznych (w znacznej mierze pojmowanych i przedstawianych zgodnie z tradycyjnym stanowiskiem doktryny), kwestie „nienadużycia” władzy sędziowskiej i gwarancji osobowościowych niezawisłości sędziowskiej omawiając niejako przy okazji, w dużym rozproszeniu. Kompleksowe rozważania, a zatem prowadzone również z punktu widzenia zobowiązania sędziego do zachowania niezawisłości, realizowania tego obowiązku i gwarancji dochowania niezawisłości sędziowskiej (a nie stworzenia gwarancji, by niezawisłość sędziowska nie była wystawiana na próbę) stanowiłyby istotną nowość w doktrynie. Skoro tak, zdecydowanie bliższa byłaby mi próba stworzenia pozytywnego modelu niezawisłości sędziowskiej w postępowaniu cywilnym (niestety Autorka nie wyjaśnia przyczyn ograniczenia rozważań do trybu procesowego). Oczywiście decyzje co do ograniczenia rozważań należy uznać za pozostające pod ochroną suwerenności Autorki, jednakże z pragmatycznego punktu widzenia istotny pożytek pochodzić może przede wszystkim

z konstruktywnej krytyki. Zresztą sama Autorka nie jest chyba przeciwna tego rodzaju wnioskowaniu, skoro we *Wnioskach końcowych* uznaje za konieczne dokonanie zmiany organu sprawującego nadzór administracyjny nad sądami (*scil.* powszechnymi) na nadzór Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego, co jednak nie wydaje się wnioskiem wywiedzionym z wcześniejszych rozważań, badań prawnoporównawczych, historycznoprawnych czy choćby dogmatycznych, lecz nową hipotezą (której słuszności nie kwestionuję, ale nie z powodu siły argumentacji, lecz raczej z intuicyjnej skłonności sędziowskiej ku takiemu rozwiązaniu).

Wydaje się – tytułem przykładu – że stwierdzeniu Habilitantki co do braku podstaw do konstruowania pensum spraw, które sędzia winien rozpoznać czy nawet rozpoznawać w określonej jednostce czasu, co do braku podstaw do narzucania sposobu prowadzenia postępowania, w tym wyznaczania terminów rozpraw, czy określania kolejności przeprowadzanych dowodów, nie towarzyszy wystarczająco pogłębiona refleksja odniesiona do potencjalnego „nadużycia” władzy sędziowskiej. Skoro brak podstaw, by ktokolwiek kontrolował podejmowanie czynności przez sędziego, czy należy założyć, że sędzia – wolny od jakiegokolwiek nadzoru (*scil.* administracyjnego) – będzie gotowy do samodzielnego nałożenia na siebie właściwego zakresu działań? A może tenże sędzia raczej podda się ułomności ludzkiej natury i odłoży *ad calendas Graecas* rozpoznawanie spraw kłopotliwych, trudnych, pracochłonnych itd. Niezawisłość sędziowska musi być postrzegana jako stan optymalny, wolny od „nadużycia” władzy sędziowskiej i „dyspozycyjności” wobec kogokolwiek i czegokolwiek. Jako recenzent nie podejmuję się udzielenia odpowiedzi na pytanie badawcze o możliwość, a zwłaszcza sposób osiągnięcia stanu optymalnego, wskazuję, że odpowiedź taka w rozprawie habilitacyjnej mogłaby być uznana za kluczową.

8. W ostatniej merytorycznej części rozprawy habilitacyjnej Autorka zestawia wnioski płynące z przeprowadzonej analizy (powtarza je także w autoreferacie). Znaczna ich część oparta jest na wcześniejszych rozważaniach i zasługuje na aprobatę. Daleka jestem natomiast od akceptacji niektórych ocen, uwag, stwierdzeń, konstatacji, zawieszonych w próżni argumentacyjnej. Przykładem tego jest choćby retoryczne pytanie „na ile wieloletnie funkcjonowanie w określonej strukturze urzędniczej oddziałuje na sędziego i jego wewnętrzną niezawisłość” (s. 483), albo też kategoryczna teza, że „w rzeczywistości o powierzeniu absolwentowi KSSiP stanowiska asesorskiego

będzie decydować komisja przeprowadzająca egzamin sędziowski, powoływana przez Ministra Sprawiedliwości” (s. 450). Być może z naiwności – ale opartej na osobistym doświadczeniu – wyrasta moje stanowisko, że o powierzeniu absolwentowi KSSiP stanowiska asesorskiego decydować będzie zdobyta przez niego wiedza i kwalifikacje odzwierciedlone wynikiem egzaminu sędziowskiego. Do odmiennej konstatacji mogłyby mnie przekonać jedynie wyniki stosownych badań (np. socjologicznych lub prawnoporównawczych).

Przechodząc do kolejnych uwag, wskazuję, że pozostawia pewien niedosyt brak dostatecznie czytelnej delimitacji pojęć niezawisłość sędziowska, niezależność sądów, bezstronność sędziowska; wszak art. 45 ust. 1 Konstytucji RP odrębnie charakteryzuje w kontekście prawa do sądu tenże sąd jako właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły. Ta delimitacja powinna opierać się nie tylko na dotychczasowym dorobku polskiej doktryny prawniczej, ale zwłaszcza na szerokiej perspektywie prawnoporównawczej.

Może też budzić wątpliwości kategoryczny pogląd Habilitantki o nieobowiązaniu zakazu *reformationis in peius* w przypadku uchylecia zaskarżonego orzeczenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Dość wskazać, że w doktrynie wyrażane i motywowane jest także stanowisko odmienne, które dla rzetelności naukowej należy odnotować (szerzej zob. np. P. Pogonowski, *Zakaz reformationis in peius w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2004, s. 139-149).

Nie w pełni przekonuje stanowisko Habilitantki jakoby równouprawnienie stron i obowiązek uzasadniania orzeczeń były gwarancjami niezawisłości. Przedstawione w rozprawie analizy dowodzą raczej, iż są one skutkami niezawisłości i bezstronności sądu i sędziego.

Na koniec zaś wskazuję, że nie zgadzam się ze stanowiskiem Autorki, że na szacunek społeczny sędziowie muszą sobie zasłużyć; ma to nastąpić przez rzetelne przygotowanie, bezstronność i przekonujące uzasadnianie ich orzeczeń. Od dawna stoję na stanowisku przeciwnym, popartym analizą orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, ponieważ – choć sądy, jako jedna z władz państwowych, nie są też wolne od krytyki dwóch pozostałych władz oraz szeroko pojętej krytyki społecznej – podobnie jak władza ustawodawcza i wykonawcza dla swego prawidłowego funkcjonowania potrzebują elementarnego poszanowania ich

kompetencji i autorytetu. Uważam, że, kierując się zasadą „domniemania należytego szacunku”, należy odmówić go sądom dopiero wtedy, gdy takiego szacunku okażą się niegodne. W przeciwnym razie narażamy je na zagrożenie niezawisłości z chęcią uzyskania społecznego szacunku. Sądom przysługuje zatem respekt i szacunek wynikający włącznie z samego faktu powierzenia im sprawowania wymiaru sprawiedliwości; szacunek i respekt niezależny od zadowolenia jednostek i pozostałych władz z wydawanych decyzji procesowych, podlegający ochronie na gruncie wewnątrzpaństwowych przepisów prawa karnego, cywilnego i ustrojowego.

9. Przedstawione krytyczne uwagi merytoryczne nie tylko nie dyskwalifikują przedstawionej do recenzji pracy, ale, przeciwnie, ukazują znaczenie podjętych rozważań, ich walor społeczny i prawny, jak też obiektywną trudność prowadzonych badań. Oczywisty walor nowości mają rozważania dotyczące najnowszych inicjatyw legislacyjnych, a usystematyzowanie dotychczas zebranej wiedzy także poczytać należy na korzyść Habilitantki. Habilitantka bowiem w części przejmuje zastane koncepcje, w części je rozwija, a w części formułuje całkowicie samodzielne stanowisko.

Reasumując, wyrażam opinię, że monografia *Niezawisłość sędziowska i jej gwarancje w procesie cywilnym* stanowi znaczny wkład w rozwój polskiego prawa ustrojowego. Uzupelnia bowiem istniejącą lukę w zakresie kompleksowego wskazania zagadnień istotnych dla definiowania i gwarantowania niezawisłości sędziowskiej, stawia wiele – nie zawsze jednoznacznych i niekontrowersyjnych – wniosków, które mogą zostać rozwinięte w postulaty *de lege ferenda*, jak też stanowić przyczynek do dyskusji nad wieloma podstawowymi konstrukcjami ustrojowymi i procesowymi. Otwiera drogę i zachęca do poszerzenia badań historycznoprawnych i prawnoporównawczych nad fundamentalnym dla wymiaru sprawiedliwości zagadnieniem niezawisłości sędziowskiej.

4. Ocena pozostałego dorobku naukowego

Stosownie do § 3 i 4 cytowanego rozporządzenia kryteria oceny w zakresie osiągnięć naukowo-badawczych habilitanta obejmują w obszarze nauk społecznych:

1. autorstwo lub współautorstwo publikacji naukowych w czasopiśmie znajdujących się w bazie Journal Citation Reports (JCR) lub na liście European Reference Index for the Humanities (ERIH);

2. autorstwo lub współautorstwo monografii, publikacji naukowych w czasopiśmie międzynarodowych lub krajowych innych niż znajdujące się w bazach lub na liście, o których mowa w § 3, dla danego obszaru wiedzy;
3. autorstwo lub współautorstwo odpowiednio dla danego obszaru: opracowań zbiorowych, katalogów zbiorów, dokumentacji prac badawczych, ekspertyz, utworów i dzieł artystycznych;
4. sumaryczny impact factor publikacji naukowych według listy Journal Citation Reports (JCR), zgodnie z rokiem opublikowania;
5. liczbę cytowań publikacji według bazy Web of Science (WoS);
6. indeks Hirscha opublikowanych publikacji według bazy Web of Science (WoS);
7. kierowanie międzynarodowymi lub krajowymi projektami badawczymi lub udział w takich projektach;
8. międzynarodowe lub krajowe nagrody za działalność odpowiednio naukową albo artystyczną;
9. wygłoszenie referatów na międzynarodowych lub krajowych konferencjach tematycznych.

1. Dr Aneta Łazarska nie jest autorem lub współautorem publikacji naukowych w czasopiśmie znajdujących się w bazie Journal Citation Reports (JCR) lub na liście European Reference Index for the Humanities (ERIH), z czego jednak nie sposób czynić istotnego zarzutu przedstawicielom nauk prawnych.

2-3. Dr Aneta Łazarska stopień naukowy doktora uzyskała w 2012 roku. Od tego czasu ogłosiła drukiem 34 pozycje bibliograficzne (za opublikowane przed uzyskaniem stopnia naukowego doktora uznaję poz. 23-34, 43). Pomijając wydany drukiem doktorat i rozprawę habilitacyjną, wymienić trzeba: jedną monografię (*Sędziowskie kierownictwo postępowaniem cywilnym przed sądem pierwszej instancji*, Warszawa 2013), we współautorstwie ze Stanisławem Dąbrowskim fragmenty komentarza do Prawa o ustroju sądów powszechnych (Warszawa 2013, s. 233-401), jak też 30 artykułów naukowych pomieszczonych w pracach zbiorowych i czasopiśmie naukowych. W tej ostatniej grupie mieści się 6 glos, 8 artykułów opublikowanych w opracowaniach zbiorowych (w tym w księdze pamiątkowej SSN prof. Tadeusza Wiśniewskiego i księdze pamiątkowej SSN Jacka Gudowskiego) i 16 artykułów

wydrukowanych w takich uznanych czasopismach prawniczych jak Przegląd Sądowy, Polski Proces Cywilny, Przegląd Prawa Egzekucyjnego czy Palestra.

Końcowo podkreślić należy, że znalazł się w dorobku Habilitantki również jeden artykuł w języku angielskim, co z pewnością służyć może udostępnieniu wyników badań polskich naukowców szerszemu gronu odbiorców. Co ciekawe, został on opublikowany w 2016 roku w czasopiśmie – jak można ustalić w oparciu o informacje dostępne w Internecie - wydawanym przez Mahaveer Academy of Technology and Science University w Indiach.

W tym miejscu wskazuję, że zgodnie z § 2 wskazanego powyżej rozporządzenia współautorstwo to indywidualny, precyzyjnie określony przez habilitanta, w tym także procentowo, jego wkład w autorstwo. Mogłoby się zatem wydawać, że to Habilitantka swobodnie określa jaki jest Jej wkład w powstanie wspólnego dzieła, co tyczy się siedmiu prac podlegających ocenie w niniejszym przewodzie (poz. 4, 17, 19, 20, 21, 22, 39; pozostałe prace współautorskie pochodzą z okresu przed uzyskaniem stopnia naukowego doktora poz. 31-34). Habilitantka w odniesieniu do wszystkich tych prac ograniczyła się do krótkiego wskazania – „udział 50%”. Nie podnoszę (z powodu obiektywnej trudności) zastrzeżeń co do pięciu tekstów, które Habilitantka przygotowała wraz z Pierwszym Prezesem Sądu Najwyższego Stanisławem Dąbrowskim, choć uznaję, iż precyzyjne określenie udziału Habilitantki w powstanie dzieła nie powinno ograniczać się jedynie do wskazania procentowego udziału ani nie powinno opierać się wyłącznie na Jej oświadczeniu. Niestety, pomimo mojej prośby, nie zostały mi przedstawione ani oświadczenia współautorów – Stanisława Niemczyka i Arkadiusza Semeniuka – ani precyzyjne określenie indywidualnego wkładu Habilitantki (np. co do stworzenia koncepcji tekstu, przeprowadzonych badań, redakcji tekstu itd.) co do dwóch pozostałych prac współautorskich.

Przechodząc do oceny aktywności publikacyjnej, należy wskazać, że podstawowym nurtem badawczym Habilitantki po uzyskaniu stopnia naukowego doktora są zagadnienia związane z organizacją sądownictwa oraz statusem sędziowskim, w tym niezawisłością sędziowską i jej gwarancjami. W pierwszym rzędzie wskazać trzeba na opracowanie niezwykle rzetelnego i szczegółowego komentarza do unormowań art. 55-80 Prawa o ustroju sądów powszechnych (*Prawo o ustroju sądów powszechnych. Komentarz*, red. A. Górski, Warszawa 2013, s. 233-401; współautorstwo ze Stanisławem Dąbrowskim). Szereg prac Habilitantki odnosi się

wprost lub pośrednio do sędziowskiej niezawisłości, przy czym stanowią one zwykle przyczynę do rozważań przedstawionych ostatecznie w rozprawie habilitacyjnej (*Wątpliwości konstytucyjne związane z zakresem i rodzajem materii prawnej zawartej w regulaminie sądowym i innych aktach wykonawczych Ministra Sprawiedliwości*, Kwartalnik Krajowej Rady Sądownictwa 2012, nr 2, s. 38-43 – we współautorstwie ze Stanisławem Dąbrowskim; *Uzasadnianie orzeczeń sądowych w procesie cywilnym*, Przegląd Sądowy 2012, nr 3, s. 9-35 – we współautorstwie ze Stanisławem Dąbrowskim; *O sprawiedliwości w wymiarze sprawiedliwości*, Palestra 2012, nr 9-10, s. 9-16 – we współautorstwie ze Stanisławem Dąbrowskim; *Nadużycie władzy sędziowskiej*, Polski Proces Cywilny 2012, nr 1, s. 7-45; *Glosa do wyroku Sądu najwyższego z 26.02.2015 r. (SNO 3/15) – granice nadzoru administracyjnego w kontekście poleceń służbowych wydawanych sędziemu przez prezesa sądu co do liczby spraw wyznaczanych miesięcznie na wokandy*, Kwartalnik Krajowej Rady Sądownictwa 2015, nr 3, s. 8-12; *O istocie, kształcie i celu nadzoru administracyjnego nad sądami*, w: *Model nadzoru nad działalnością sądów i pracą orzeczniczą sędziów*, red. P. Zientarski, [Warszawa] 2015, s. 91-117; *Niezawisłość sędziowska w sprawowaniu urzędu*, w: *Pozycja ustrojowa sędziego*, red. R. Piotrowski, Warszawa 2015, s. 84-124; *Czy pensum sędziowskie narusza niezawisłość sędziowską?* Kwartalnik Krajowej Rady Sądownictwa 2016, nr 4, s. 43-48; *Zmiana składu sądu w przypadku uchylecia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania – uwagi na tle art. 386 § 5 k.p.c.*, w: *Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, red. J. Gudowski, T. Ereciński, M. Tomalak, Warszawa 2017, s. 304-318; *The Right to a Fair Civil Trial as a Guarantee of Judicial Independence*, Mats Law Journal 2016, vol. 1, p. 41-47). Za cenny uważam udział Habilitantki w przygotowanym zbiorowym opracowaniu *Sposoby rozdzielania spraw pomiędzy poszczególne komórki organizacyjne sądów, a także pomiędzy poszczególnych sędziów w komórce organizacyjnej – w wybranych systemach prawnych państw Unii Europejskiej*, Warszawa 2015. Wątkiem tej pracy, w kontekście toczącej się od lat z mniejszym lub większym natężeniem dyskusji nad poprawą efektywności wymiaru sprawiedliwości z jednej strony, i zakresem obciążenia sędziów z drugiej strony, musi zostać uznany za istotny. Habilitantka opracowała fragmenty dotyczące tytułowych zagadnień w niemieckiej praktyce (s. 8-9, 55-61, 113-147).

Publikacja *Sędziowskie kierownictwo postępowaniem cywilnym przed sądem pierwszej instancji* wraz z poprzedzającym ją artykułem *Sędziowskie kierownictwo postępowaniem*, *Przegląd Sądowy* 2012, nr 5, s. 50-75, powracają do omawianej pod rządami Kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r. zasady sędziowskiego kierowania postępowaniem służącej zagwarantowaniu rzetelnego procesu. Za cenne uznać należy przede wszystkim dążenie Habilitantki do należytego zaakcentowania, że obowiązkiem sądu jest prowadzenie postępowania zgodnie z prawem, z celem tego postępowania, by bez zbędnej zwłoki zapadło sprawiedliwe orzeczenie.

Dr Aneta Łazarska podejmuje w swoich rozważaniach również incydentalnie szczegółowe problemy cywilno-procesowe. Szczególnym zainteresowaniem darzyła zagadnienia dotyczące utrwalania przebiegu postępowania cywilnego przy wykorzystaniu najnowszych zdobyczy techniki (*Metoda protokolowania przebiegu rozprawy a gwarancje rzetelnego procesu cywilnego*, w: *Elektroniczny protokół a wymiar sprawiedliwości. Materiały z konferencji Stowarzyszenia Sędziów Polskich „Iustitia”*, Warszawa 2014, s. 35-69; *Procesowo-kontrolna funkcja e-protokołu w postępowaniu cywilnym*, w: *Sine ira et studio. Księga jubileuszowa dedykowana Sędziemu Jackowi Gudowskiemu*, red. T. Ereciński, P. Grzegorzczak, K. Weitz, Warszawa 2016, s. 294-312). Dostrzegając istotne znaczenie kosztów sądowych dla zapewnienia należytego funkcjonowania postępowania cywilnego, podejmowała zagadnienia uproszczenia ich systemu (A. Łazarska, A. Semeniuk, *Uproszczenie systemu kosztów sądowych. Generalne założenia reformy systemu kosztów sądowych*, w: *Nowe zasady w zakresie kosztów sądowych w postępowaniu cywilnym*, red. K. Markiewicz, Warszawa 2014, s. 1-25). Omawiała też trudności praktyczne związane z obowiązkiem złożenia pełnomocnictwa procesowego (*Obowiązek dołączenia pełnomocnictwa w postępowaniu cywilnym – uwagi de lege lata i de lege ferenda*, *Monitor Prawniczy* 2016, nr 14, s. 738-744).

Zapewne z racji zawodowych doświadczeń analizowała problemy sądownictwa gospodarczego (*Aktualny model sądownictwa gospodarczego w Polsce – wnioski de lege ferenda i de lege lata*, w: *O kondycji sądów gospodarczych w Polsce. Materiały z debaty Stowarzyszenia Sędziów Polskich „Iustitia” o sądach gospodarczych w Polsce*, red. A. Łazarska, Warszawa 2014, s. 9-27; *Znaczenie specjalizacji sędziowskiej na przykładzie spraw gospodarczych*, *Przegląd Sądowy* 2015, nr 2, s. 63-80), jak też orzecznictwa w sprawach o odszkodowanie za wynajem pojazdu

zastępczego („Sprawy masowe” z udziałem biegłych, na przykładzie spraw o odszkodowanie za wynajem pojazdu zastępczego – refleksje sędziego na tle orzecznictwa sądów warszawskich, *Prawo w Działaniu* 2017, t. 31, s. 121-154; *Odszkodowanie za najem pojazdu zastępczego w praktyce sądowej*, *Iustitia* – dodatek 2014, nr 1, s. 11-15; *Szacownie szkody za utratę możliwości korzystania z uszkodzonego pojazdu*, *Przegląd Sądowy* 2014, nr 5, s. 47-62) i *restitutio in integrum* w postępowaniu nakazowym (*Procesowa dopuszczalność „restitutio in integrum” w postępowaniu nakazowym*, *Przegląd Prawa Egzekucyjnego* 2017, nr 7, s. 45-58).

Nowym zakresem badań Habilitantki są zagadnienia postępowania klauzulowego (*Dopuszczalność skargi na przewlekłość postępowania klauzulowego*, *Przegląd Prawa Egzekucyjnego* 2017, nr 5, s. 29-50; *Konstytucyjna dopuszczalność zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji o nadaniu klauzuli wykonalności z przejściem uprawnień*, *Przegląd Prawa Egzekucyjnego* 2016, nr 1, s. 27-46).

Za cenne uważam również wypowiedzi glosatorskie Habilitantki, stanowiące wyraz dialogu sądów i doktryny. W tym miejscu wskazane zostaną jedynie te glosy, które nie dotyczą zagadnień niezawisłości sędziowskiej i nie wymieniono ich wyżej. I tak przedmiotem komentarza Habilitantki stały się orzeczenia Sądu Najwyższego dotyczące wynagrodzenia kuratora ustanowionego z urzędu na podstawie art. 42 K.c. (*Wynagrodzenie kuratora ustanowionego z urzędu*, *Monitor Prawniczy* 2016, nr 6, s. 327-332), skuteczności wniosku o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia orzeczenia złożonego przed ogłoszeniem tego orzeczenia (*Glosa [do postanowienia Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 25 października 2015 r., I CZ 153/12]*, *Orzecznictwo Sądów Polskich* 2016, nr 3, s. 366-373), wymogów treściowych uzasadnienia wygłoszonego (*Glosa [do postanowienia Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 18 listopada 2015 r., III CSK 237/15]*, *Orzecznictwo Sądów Polskich* 2016, nr 5, s. 596-603), nadużycia prawa procesowego (*Glosa [do uchwały Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 11 grudnia 2013 r., III CZP 78/13]*, *Orzecznictwo Sądów Polskich* 2017, nr 6, s. 94-103) i wyłączenia biegłego (*Glosa [do wyroku Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 14 lutego 2013 r., II CSK 371/12]*, *Orzecznictwo Sądów Polskich* 2018, nr 2, s. 44-49).

Poza zakresem powyższych grup zagadnień pozostaje tekst przygotowany (ze Stanisławem Niemczykiem) *Prawo pacjenta do zasięgnięcia dodatkowej opinii lekarskiej oraz zwołania konsylium*, *Prawo i Medycyna* 2012, nr 2, s. 5-16.

Dr Aneta Łazarska ma na swoim koncie również dwie redakcje publikacji naukowych: *Elektroniczny protokół a wymiar sprawiedliwości. Materiały z konferencji Stowarzyszenia Sędziów Polskich „Iustitia”*, Warszawa 2014 oraz *O kondycji sądów gospodarczych w Polsce. Materiały z debaty Stowarzyszenia Sędziów Polskich „Iustitia” o sądach gospodarczych w Polsce*, Warszawa 2014.

Sumaryczna ocena dorobku naukowego – obejmująca prace opublikowane po uzyskaniu stopnia naukowego doktora, z uwzględnieniem współautorstwa – wypada pozytywnie. Z pewnością dorobek ten nie jest zbyt obszerny ilościowo i objętościowo. Jednoznacznie natomiast określa zainteresowania Habilitantki w zakresie ustroju sądownictwa, kognicji sądów gospodarczych oraz procesowej aktywności sędziego. Podejmowane zagadnienia często wiążą się ze sprawowaniem urzędu sędziego przez Habilitantkę lub wynikają z inspiracji sprawami sądowymi. Umiejętność łączenia rozważań teoretycznych z praktyką prawniczą uznać należy za niezwykle cenne.

4. W dostarczonych mi materiałach brak informacji co do sumarycznego IF publikacji naukowych według listy Journal Citation Reports (JCR), zgodnie z rokiem opublikowania.

5-6. W dostarczonych mi materiałach brak informacji co do liczby cytowań publikacji według bazy Web of Science (WoS), jak też indeksu Hirscha opublikowanych publikacji według bazy Web of Science (WoS).

7. W dostarczonych mi materiałach brak informacji co do kierowania międzynarodowymi lub krajowymi projektami badawczymi lub udziału Habilitantki w takich projektach. Habilitantka wykazuje natomiast istotną aktywność w zakresie udziału w projektach szkoleniowych i seminariach organizowanych przez różne podmioty (np. EJTN) dla kadr wymiaru sprawiedliwości. Nie można jednakże tej aktywności umieścić w polu osiągnięć naukowych.

8. W dostarczonych mi materiałach brak informacji co do otrzymania przez Habilitantkę międzynarodowych lub krajowych nagród za działalność naukową.

9. Dr Aneta Łazarska aktywnie uczestniczy w życiu naukowym. W latach 2012-2017 wygłosiła 9 referatów odnoszących się do systemu kosztów w postępowaniu cywilnym, najmu pojazdów zastępczych w praktyce sądowej, nadzoru administracyjnego w wymiarze sprawiedliwości, modelu sądownictwa gospodarczego,

e-protokołu, niezawisłości sędziowskiej. Kilkakrotnie moderowała dyskusję w czasie konferencji naukowych, kilkakrotnie zabierała głos w dyskusji.

Końcowo należy nadmienić, że Habilitantka jest czynnym zawodowo sędzią, orzekającym przede wszystkim w sprawach gospodarczych. Wielokrotnie redagowała zagadnienia prawne przedstawiane do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu, Trybunałowi Konstytucyjnemu oraz Trybunałowi Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

5. Ocena dorobku dydaktycznego, popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej

Stosownie do § 5 rozporządzenia kryteria oceny w zakresie dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej habilitanta obejmują:

- 1) uczestnictwo w programach europejskich i innych programach międzynarodowych lub krajowych;
- 2) udział w międzynarodowych lub krajowych konferencjach naukowych lub udział w komitetach organizacyjnych tych konferencji;
- 3) otrzymane nagrody i wyróżnienia;
- 4) udział w konsorcjach i sieciach badawczych;
- 5) kierowanie projektami realizowanymi we współpracy z naukowcami z innych ośrodków polskich i zagranicznych, a w przypadku badań stosowanych we współpracy z przedsiębiorcami;
- 6) udział w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism;
- 7) członkostwo w międzynarodowych lub krajowych organizacjach i towarzystwach naukowych;
- 8) osiągnięcia dydaktyczne i w zakresie popularyzacji nauki lub sztuki;
- 9) opiekę naukową nad studentami i lekarzami w toku specjalizacji;
- 10) opiekę naukową nad doktorantami w charakterze opiekuna naukowego lub promotora pomocniczego, z podaniem tytułów rozpraw doktorskich;

11) staże w zagranicznych lub krajowych ośrodkach naukowych lub akademickich;

12) wykonanie ekspertyz lub innych opracowań na zamówienie organów władzy publicznej, samorządu terytorialnego, podmiotów realizujących zadania publiczne lub przedsiębiorców;

13) udział w zespołach eksperckich i konkursowych;

14) recenzowanie projektów międzynarodowych lub krajowych oraz publikacji w czasopiśmie międzynarodowych i krajowych.

1. Habilitantka wykazuje udział w szeregu szkoleń dla kadr wymiaru sprawiedliwości, również organizowanych przez instytucje europejskie.

2. Habilitantka wykazała udział w 27 konferencjach naukowych w latach 2012-2017, z czego dwie z nich miały charakter międzynarodowy (w tym jedna odbyła się w Indiach).

3-5. W dostarczonych mi materiałach brak informacji o otrzymaniu przez Habilitantkę nagród i wyróżnień; o udziale w konsorcjach i sieciach badawczych; o kierowaniu projektami realizowanymi we współpracy z naukowcami z innych ośrodków polskich i zagranicznych, a w przypadku badań stosowanych we współpracy z przedsiębiorcami.

6. W dostarczonych mi materiałach brak informacji o udziale Habilitantki w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism.

7. W dostarczonych mi materiałach brak informacji o członkostwie Habilitantki w międzynarodowych lub krajowych organizacjach i towarzystwach naukowych.

8-9, 13. Dr Aneta Łazarska od 2015 roku pozostaje zatrudniona w Uczelni Łazarskiego, gdzie prowadzi zajęcia z szeroko rozumianego prawa postępowania cywilnego (wykłady, ćwiczenia). Od 2016 roku jest opiekunem studentów w programie „Brylanty Łazarskiego”, wspierającym najzdolniejszych studentów w rozwoju naukowym.

Habilitantka od wielu lat prowadzi szkolenia dla aplikantów sądowych, adwokackich, radcowskich, sędziów, adwokatów i radców prawnych. W 2017 roku była członkiem komisji do przeprowadzenia egzaminu zawodowego dla radców prawnych.

Od 2016 roku jest członkiem powołanego przy Uczelni Łazarskiego zespołu dobrych praktyk w relacji sędziowie-profesjonalni pełnomocnicy. W latach 2012-2016 wchodziła w skład Zespołu Prawa Cywilnego Stowarzyszenia Sędziów Polskich Iustitia, który zajmował się organizowaniem konferencji i seminariów.

W zakresie popularyzacji nauki prawa należy zwrócić uwagę na obfitą działalność publicystyczną dr Anety Łazarskiej prowadzoną na łamach uznanego dziennika prawniczego *Rzeczpospolita*. Z przedstawionego do recenzji materiału wynika, że w okresie od listopada 2016 roku do stycznia 2018 roku Habilitantka opublikowała ponad trzydzieści artykułów. Z jednej strony są to teksty dotyczące kondycji urzędu sędziowskiego w ogólności, z drugiej – krytyka aktualnej sytuacji wymiaru sprawiedliwości. Lektura tych tekstów poświadcza wskazany już wyżej temperament Autorki i Jej zacięcie do poruszania aktualnych zagadnień, zaś istotne fragmenty tych tekstów znalazły się w rozprawie habilitacyjnej.

Na zwrócenie uwagi zasługuje też mniej liczna grupa tekstów zawierających cenne uwagi praktyczne dotyczące procedury cywilnej: e-protokołu, postępowania restrukturyzacyjnego, dobrych praktyk w relacjach pełnomocników i sądu, zasad funkcjonowania pomocy prawnej w postępowaniu cywilnym oraz na etapie przedsądowym, walorów pozasądowego rozstrzygania sporów, stabilności rozstrzygnięć sądowych, wykorzystania nowoczesnych technik dla realnego usprawnienia wymierzania sprawiedliwości.

Nie można również pominąć inicjatywy dr Anety Łazarskiej upamiętnienia Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego Stanisława Dąbrowskiego, która to inicjatywa zaowocowała pracą *Myśl ustrojowa Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego Stanisława Dąbrowskiego*, red. A. Łazarska, Sokołów Podlaski 2016 (autorzy – A. Łazarska, B. Niemirka, W. Okniński).

10-12. W dostarczonych mi materiałach brak informacji o sprawowaniu przez Habilitantkę opieki naukowej nad doktorantami w charakterze opiekuna naukowego lub promotora pomocniczego; o odbyciu staży w zagranicznych lub krajowych ośrodkach naukowych lub akademickich; o wykonaniu ekspertyz lub innych opracowań na zamówienie organów władzy publicznej, samorządu terytorialnego, podmiotów realizujących zadania publiczne lub przedsiębiorców. Odnotować należy natomiast – uwzględnione już uprzednio – opracowania powstałe w ramach Instytutu

Wymiaru Sprawiedliwości („Sprawy masowe” z udziałem biegłych ..., Sposoby rozdzielania spraw ...).

14. Dr Aneta Łazarska jest recenzentem Kwartalnika Krajowej Rady Sądownictwa, Ius Novum, Veritas Iuris; przygotowała dotychczas 6 recenzji artykułów naukowych.

Reasumując, ocena dorobku publikacyjnego, dydaktycznego i popularyzatorskiego dr Anety Łazarskiej wypada pozytywnie, natomiast współpraca międzynarodowa winna zostać w przyszłości istotnie poszerzona na polu naukowym, czemu z pewnością służyć mogą kontakty nawiązane przy okazji wymian i szkoleń dla kadr wymiaru sprawiedliwości.

6. Wnioski końcowe

W całościowej ocenie, choć nie bez podniesionych powyżej wątpliwości, wskazuję, że osiągnięcie naukowe dr Anety Łazarskiej *Niezawisłość sędziowska i jej gwarancje w procesie cywilnym* stanowi znaczny wkład w rozwój nauki prawa, oraz że wykazała się Ona, po uzyskaniu stopnia naukowego doktora, istotną aktywnością naukową w rozumieniu art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. W związku z powyższym rekomenduję komisji habilitacyjnej wyrażenie pozytywnej opinii w sprawie nadania dr Anecie Łazarskiej stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk prawnych.

Lublin, dnia 31 lipca 2018 roku.

Joanna Mirztałt-Konecka

